

JOSEF II. - jeho život a působení

Josef II. – 1764 král římský, císař římský 1765-1790, spoluvládce v dědičných zemích 1765-1780, král český a uherský etc. 1780-1790

Narodil se 13. 3. 1741 ve Vídni

Rodiče: Marie Terezie 13. 3. 1717 - 29. 11. 1780 (kapucíni) - František Štěpán Lotrinský - (sňatek 1736 - + 1765), Toskánské velkovévodství

Pochází z 16ti dětí (Marie Alžběta 1737-40, Marie Anna 1738, Marie Karolina *+1740, Josef 1741, Marie Kristina 1742, Elisabeth 1743, Karl 1745, Marie Amalie 1746, Petr Leopold 1747, Karoline 1748, Marie Antoinetta 1755. poslední dítě (matce 39 let) Maximilian Franz. 1756 -později kurfiřt-biskup kolínský

Manželky:

1. 1760 – Marie Isabela Bourbonso-Parmská (1741-1765) – dcera parmského vévody – sňatek 6. října 1760 v kostele sv. Augustina (bosí augustiniáni) v Hofburgu
2. 1765 – Marie Josefa (1739-1767) – dcera císaře Karla VII.

Dcera Marie Terezie (1762-1770)

Korunován na krále římského 3. 4. 1764 – Frankfurt

Zemřel ve Vídni 20. 2. 1790, pohřben je v kapucínské kryptě Vídeň

Osobní heslo „*Virtute et exemplo*“ - *Ctností a příkladem*

1. Život

Josef se narodil jako čtvrté dítě, první syn ve velmi těžké době války o rakouské dědictví. Čechy se přiklonily k bavorskému kurfiřtovi Karlu Albrechtovi, který si nechal holdovat českými stavy jako českému králi. Marie Terezie naopak získala podporu uherských stavů na zasedání sněmu v Bratislavě. Pomocí Uher uhájila i českou korunu a byla korunována na českou královnu 12. května 1743.

Výchova: Byl vychován jako korunní princ, trochu rozmazlován, 1748 jmenován vychovatelem polní maršál Karel hrabě Batthyány. Autorem výchovného plánu byl konvertita Johann Christof Bartenstein. Důraz kladen na historii, filosofii, právní vědy, reformní katolicismus. Ve studiu byl Josef pilný a důsledný.

Rodinný život: 1. manželkou byly Marie Elisabetta von Bourbon – Isabella von Parma – dcera vévody parmského – z rodu Bourbonů (vnučka Ludvíka XV.). Svatba se konala 6. října 1760 v kostele Augustiniánů v Hofburgu. Josef Isabellu velmi miloval. Isabela často trpěla depresemi, uvažovala o svatosti, o smrti – kterou jakoby volala. Isabela svým způsobem nešťastná, Josef velmi šťastný. Hrál na housle, Josef ji doprovázel na spinet. V roce 1762 se jim narodila dcera Marie Terezie. V následujícím roce zasáhly rodinu neštovice, Isabella také onemocněla, předčasně porodila, děvčátko zemřelo krátce po narození. Nemocná Isabella zemřela záhy také – 23. listopadu 1763 v Josefově náručí. Josefovi se zhroutil svět. Poslední co Josefa s Isabellou spojovalo byl její otec, s ním si Josef dopisoval a „vyplakával“ se ze svého žalu, pak také dcera Marie Terezie – ta ale umírá v osmi letech. Rodinný život a štěstí je tím v naprostých troskách.

Starost matky MT o pokračování rodu donutila Josefa se znovu oženit s bavorskou princeznou Marií Josefou. Josef se s ní oženil, ale odmítal ji – vůbec s ní nekomunikoval. Ponižovaná Josefa zemřela 28. 5. 1767.

Josef si již při smrti Isabelly slíbil milovat jen jediné – lidstvo a za životního partnera si zvolil stát.

Vztah k otci – Františku Štěpánovi
Vztah k matce Marii Terezii

2. Působení

Josef II. jako spoluvladař Marie Terezie 1765-1780 – hlavní akcent na vojenství – stavba pevností – Terezín, Josefov, Hradec Králové a také na zahraniční politiku; územní zisky: 1772 - Halič - dělení Polska; 1774 - Bukoviny – od Osmanů; a 1779 Innská čtvrť v rámci válek o bavorské dědictví – pokus získat Bavorsko výměnou za rakouské Nizozemí – po smrti bavorského kurfiřta Karla Theodora – zabránilo tomu Prusko

Významné zahraniční cesty Itálie a Prusko (1769), Francie (1777), Rusko (1780) – cestoval hodně jako hrabě Falkenstein – soukromá osoba, ne jako císař. Pozoroval život, přemýšlel, snažil se zasahovat do řady oblastí života státu, psal rozsáhlou korespondenci, pamětní spisy – bystrá analýza situace. Hojně cestoval i po vlastních zemích – v Čechách byl častým hostem. Dobře znal česky.

Josef a politické reformy – monarcha je prvním služebníkem státu

- 1781 zrušení poddanství (dekret z 1. 11. 1781) - zbavení závislosti poddaných na vrchnosti
- provádí berní a urbaniální reformy – přináší zlepšení postavení poddaných – urbaniální patent z 1. 11. 1789 – odstranění roboty a její nahrazení fixním platem – musel odvolat
- uvolnění censury – uvolnění polemik, kritiky a pamfletů – sám tím velmi trpí, kritika se obrací proti němu mnohdy nemilosrdně

Josef a selský stav

Josef měl velkou snahu o odstranění propastných rozdílů mezi jednotlivými stavy – šlechta a selský stav – snaha mu pomoci k emeancipaci, ohodnocení práce sedláka jako výrobce obživy – pověstné orání brázdy u moravské obce Slavíkovice – panství knížete Lichtenštejna. 19. 8. 1769 mezi 5 až 6 hodinou se Josefův kočár nechtěně zastavil na brněnské silnici u Slavíkovice u Rousínova. Zde oral Jan Kartoš – pacholek sedláka Ondřeje Trnky. Josef II. vyoral brázdu – pluh se stal relikvií – dodnes je v brněnském muzeu. Kníže Lichtenštejn, majitel slavíkovického panství, dal 1770 postavit pomník, po 34 letech zde byl zbudován 17 m pískovcový obelisk, 1836 dali moravští stavové zbudovat pomník z blanenské litiny „železná kamna v širém poli“. Teď po lisotpadu tam památník opět stojí.

Josef a sociální péče

1772 v Čechách hladomor – osobně organizoval pomoc trpícím
významná chudinská a zdravotní péče – výstavba chudobinců a nemocnic (Allgemeines Krankenhaus ve Vídni, chudobinec v Praze – podle nich stavěno po celé monarchii)

Josef a kultura

Podpora výuky češtiny – jak pro duchovní službu, tak pro službu v armádě potřebná
1785 je uváděna 1. česká hra na scéně Nosticova národního – stavovského divadla, jako ochránce české řeči i národa Josefa II. vnímají obrozenci v čele s Thámem,

1786 umožnil vznik první českoněmecké, lidové divadelní scény BOUDA – její zřízení odmítlo jak české gubernium tak dvorská kancelář, v září 1786 ji Josef sám navštívil. Státu vlastenecké scény potvrdil zvláštním privilegiem.

Dal zřídit umělecko-historické muzeum ve Vídni – první otevření uměleckých sbírek veřejnosti – zakoupil pro ně a dovezl Rubensova plátna z antverpského jezuitského kostela.

Osvícenská filantropie – otvírá brány uměleckých sbírek „všemu lidu“

1796 zřízena veřejná obrazárna v Praze (Josef ale dal za symbolickou cenu rozprodat pražskou hradní galerii, aby sem mohl urychleně nastěhovat vojenský erár)

Emanuel Poche „Josef II. reformátor který postrádá jakéhokoliv estetického smyslu. Jeho jméno zůstane skvrou v dějinách výtvarné kultury, neboť s ním je spojena navždy představa ničení četných památek“

Josef a církev

1781 toleranční patent – konec rekatolizace, právo na soukromou bohoslužbu pro kalvíny, luterány a řeckokatolíky, pravoslavné, následně pak i pro židy – zrovnoprávnění s katolíky

dekretem z listopadu 1781 zahájeno rušení klášterů – pokud neslouží školství, vědě, charitativní činnosti

přerozdělení církevní správy – budování nových biskupství a farností

odsvěcování „zbytečných“ kostelů a kaplí – přeměna na sklady, kasárna, boření – např. „Betlémská kaple“ v Praze – nově zbudována na příkaz Zdeňka Nejedlého v 50. letech 20. století.

Josef a zahraniční politika

Uhry – snaha podmanit si je, pevněji začlenit do soustátí, také řada reforem, Maďaři se bouří, hrozí že ve spolupráci s Pruskem zvolí jiného krále, v lednu 1790 řadu reforem pro uklidnění situace odvolává

Reformy v Jižním Nizozemí – odpor stavů, otevřené povstání, odvolání reforem – pozdě, 1789 Belgie vyhlásila samostatnost

Josef a válečné události

Freiherr Ernst Gidon Laudon

Franz Moritz Graf Lacy – syn jednoho z maršálů ruského cara Petra – přítel a důvěrník Josefa II.

Zavlečení do války s Ruskem proti Turecku, nešťastné, Josef dokonce velí armádě, prohra, zubožené vojsko se vrací, odnáší si malárii.

Konec života – velké plány, beznaděj z nepochopení, bolestné umírání (malárie, tuberkulóza) + 20. února 1790.

Závěr:

- vybudoval stát s uzákoněnými zárodky občanských svobod, velmi liberální censurou, dobře fungující tajnou policií, proti mocné šlechtě staví stát se speciálními, dobře kvalifikovanými a oddanými úředníky,
- Josef II. toužil „přinést svému lidu i proti jeho vůli blaho a duševní probuzení“ (Josef Šusta 1939).
- V české lidové tradici je nejpopulárnější historický panovník vůbec – předstihuje i „otce vlasti“ Karla IV.

Literatura:

Brigitte Hamann: *Habsburkové. Životopisná encyklopedie.* Brána . Knižní klub 1996.

Jiří Rak, Vít Vlnas a Ivana Čornejová: *Ve stínu tvých křídel.* Praha 1995.

Hans Magenschab – *Josef II. Revolutionär von Gottes Gnaden.* Styria 1989, česky Revolucionář z Boží milosti.